Darko ŽUBRINIĆ

Dragutin Antun Parčić i njegov *Rječnik hrvatsko-talijanski* iz 1901. godine

Prof. dr. sc. Darko ŽUBRINIĆ
redoviti profesor u trajnom zvanju u m.
Fakultet elektrotehnike i računarstva
Sveučilišta u Zagrebu
Unska 3
HR – 10 000 Zagreb
Društvo prijatelja glagoljice
Matica hrvatska, Strossmayerov trg 4
HR – 10 000 Zagreb
darko.zubrinic@gmail.com

UDK / *UDC*
811.163.42'374(038)=811.131.1Parčić, D. A.
Primljeno / *Received*: 20. I. 2019.
Prihvaćeno / *Accepted*: 1. XII. 2024.
Pregledni rad / *Overview paper*
DOI: https://doi.org/10.58173/kz.79.7

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons CC-BY-NC-SA 4.0.
This work is licensed under a Creative Commons CC-BY-NC-SA 4.0. International License.

Rječnik hrvatsko-talijanski *istaknutog hrvatskog leksikografa i glagoljaša Dragutina Antuna Parčića (Vrbnik, 1832. – Rim, 1902.), objavljen 1901. godine u Zadru, jedan je od najznačajnijih izvora za poznavanje i proučavanje hrvatskoga jezika. Pisan umjereno tvorbenim pravopisom, taj rječnik daje smjernice za razvoj hrvatskog jezika i pravopisa u skladu s razvijenim kulturama zapadno-europskoga kruga, uključujući i slavensku.*

Ključne riječi: *Dragutin Antun Parčić, Carlo A. Parčić, Vocabolario croato-italiano, Rječnik hrvatsko-talijanski, Zadar, Narodni list, leksikografija, hrvatski pravopis*.

Uvod

Objavljivanje trećeg izdanja *Rječnika hrvatsko-talijanskog* u Zadru 1901. godine značajan je događaj u povijesti hrvatske leksikografije. O svrsi rječnika najbolje govore riječi samog autora, Dragutina Antuna Parčića (Vrbnik, 1832. – Rim, 1902.), istaknutog hrvatskog leksikografa, jeziko-

slovca, glagoljaša i fotografa. Pogledajmo najprije njegov predgovor drugom izdanju rječnika, objavljenom u Zadru 1874. godine.

Predgovor
k d r u g o m I z d a n j u

U suglasju sa Talijansko-Slovinskim Rječnikom, što je sviet ugledao god. 1868 u ovom obliku i kod istih (sad preminuvših) Tiskara-Izdatelja, evo se napokon pomalja i drugi Dio Slovinsko-Talijanski. Zato da bi uspješnije svoj cilj postigao, bavio sam se ponajprvo oko toga, da ovdje razporedim sve što se u Talijanskoj strani nalazi, da nadometnem i poizpravim što je nepodpuno ili krivo shvaćeno u malom Rječniku od god. 1858, a nada sve da obogatim ovaj Dio još sa riečmi i izrazi, koji se pisanjem i obćenjem svagadno iz narodnoga blaga razvijaju, u koliko sam ih sâm posakupiti ili uz prijateljsku podporu pribaviti mogao. Amo ide znameniti broj od više tisuća rieči, što mi ustupio preč. kanonik M. Pavlinović iz vlastite svoje sbirke, sve većinom prosto pučkoga izvora, a do sele još ne objelodanjenih, koje će se naći pismenom (P.) u dotičnih mjestih pobilježene. Jošter sa zahvalnošću spominjem, da sam prisvojio i uvrstio, gdje im je mjesto od pismena L. pak do svrhe, više rieči i primjetaba, što mi je blagohotno priposlati izvolio preč. kanonik. J. Mrkica. Za sve to podufano se nadam, da će ova moja radnja tim bolje olakotiti učećoj se mladeži put k obširnijem poznanju hrvatskoga jezika.

Koju da nahrcim i o tom, kako su ovdje rieči razpoređene, eda bi ih lasnije bilo potražiti za one, koji još nijesu podosta vješti današnjemu pravopisu. Nije mi od potrebe da kažem, kako sam ponajviše sliedio etimologički način pisanja, ali se obazrio kadikad i na blagoglasni ili eufonički, gdje god je ovaj pretežnije mah preuzeo; jer da bi se htjela bila svaka rieč ponaosob dvojako napisati, preveć bi bilo naraslo djelo, a bez očevidne koristi. Muklo e pred r, u školskih knjigah dosad naznačeno naglaskom, kao čvèrst, kèrv, sa svim je ovdje izpušteno, sbog toga, što dan danas najglavnija jezikoslovna djela temeljito pripisuju pismeni r i samoglasni

značaj; takove i slične ime rieči naći će se dakle na prosto pisane, n. pr. čvrst, krv i t. d. Pomučnije će biti početnikom, možda i šeremetno, potražiti nekoje rieči, koje se izvorno pišu sa ie, a druge od istih proizvedene, što im se naglaska mienja sa je ili sa prostim e, kao n. pr. cviet, cvjetast, cvjetnica, grieh, grešnik i grješnik; rieč, rječnik; vrieme, vremenit i ovim slična. Koji u takovih slučajevih ne može da se dokopa rieči, neka se potrudi zaviriti i tamo i amo, da nijesmo gdjegod ili ja ili on krivo shvatili one male razlike, kojih još ni svi današnji pisci potanko ne razabiru, ili jih nijesu učenjaci još točno označili.

Svesrdna priznanja sam dužan gore spomenutoj gospodi, kao i ostalim znancem, koji su me prijateljskom rieči i savjetom podpomogli i obodrili, redovskim starješinama i braći, što su mi pri ruci bili, da uz ovaj posao svojski prionem; a nada sve Bogu liepa hvala, koji mi je podielio milost, da se po moći i saviesti družtvu i narodu odužim.

U Zadru na Cvjetnicu 1874.

D. P.

Treće izdanje Parčićeva rječnika iz 1901. sadrži čak 90.000 riječi na 1237 stranica. Pogledajmo njegov iznimno lijep predgovor tom posljednjem izdanju *Rječnika hrvatsko-talijanskog*.

Predgovor
k t r e ć e m u I z d a n j u

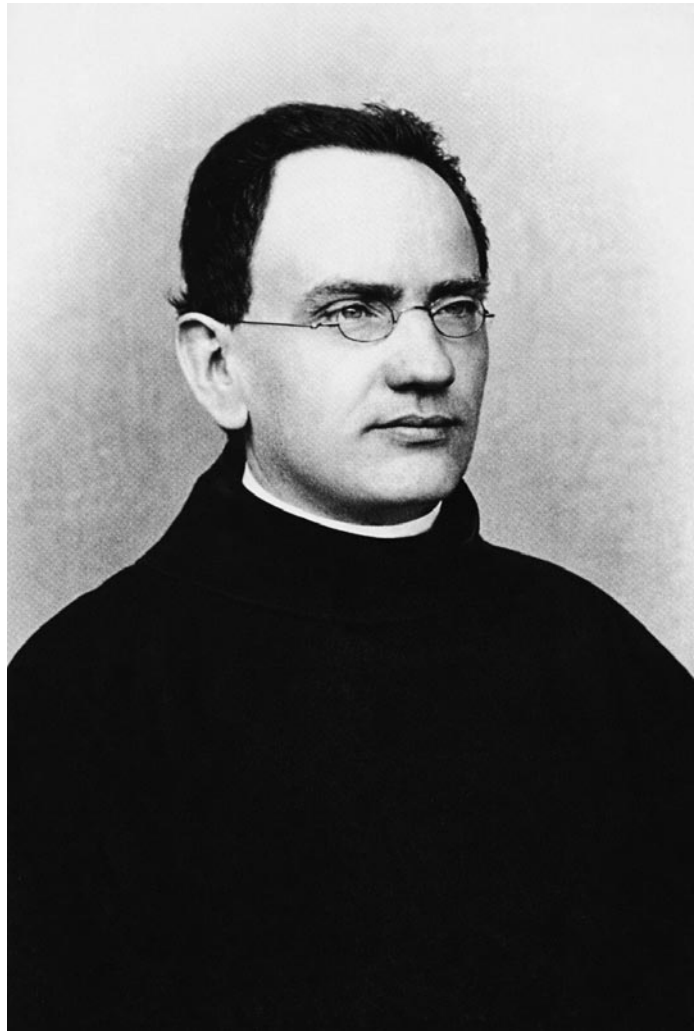
Malo šta imam nadodati onomu, što sam rekao u Predgovoru, napisanom tamo pred 27 godina. Svatko će opaziti, ako i na brzu ruku prolista ovo Izdanje, koliko je izpravnije i savršenije glede jezika, osobito u talijanskom značenju rieči, a znatno podpunije, jer je priraslo do preko petnaest tisuća novih rieči, crpljenih što iz pučkoga govora, što iz školskih i poučnih knjiga.

Ipak mi je nješto reći glede pravopisa. Još nisam na čistu s otim blaženim pitanjem. Od nedavna se pojavila nova struja, i ta kao da sve to više preotimlje mah sbog toga, što je s više mjesta pro-

pisano, da se školske knjige imaju držati posve fonetičkoga pravopisa, da se ima uvesti njekakvo nejasno i klimavo načelo: „piši kako govoriš“. Ja u rječničkom poredanju rieči niesam mogao prihvatiti toga načela, dapače sam osvjedočen, da je bolje ovo drugo: „piši za oko, a govori za uho“. U tom me bodre i rieči sv. Avgustina: „sermo debetur auribus“ (za govor duguje se ušima; op. a.) i primjer, kako se služe dan danas svi izobraženi narodi u pisanju svoga jezika. Ja se dakle držim ponajveć etimološkoga pravopisa, udešena prema umjerenoj fonetici. Gdje gdje počela se još uvadjati i njekakova nova pismena, kao prekriženo d, repato l, pak naglašeno g i n (što bi najbolje odgovaralo sadašnjemu sustavu naše abecede); pak za volju njekakvu dvoličnu imenu popustilo se i u padežnih dokončajih plurala, te naša hrvatska Slovnica, do malo prije najbliža kćerka staroslovjenskoga jezika i sestrica sjevernih slavenskih narječja, morala se lišiti lijepog bogatstva svojih padeža, povela se za lahkoćom, pa se bojati, da ne spadne do skora na stepen siromašnoga bugarskoga narječja. – Sliedeć svoje duboko osvjedočenje, evo sam ovako uredio svoj Rječnik; a obazrio sam se ipak tu i tamo i na najnoviji način pisanja, gdje je to bilo nuždno, da se po azbučnom redu nadju rieči, što se imaju na drugom mjestu potražiti. Izradio sam savjestno i svom pomnjom ovaj tegotni posao, upotrebio sam izkustvo, što sam ga crpio iz preko četrdeset godišnjega zanimanja oko ove struke, pa za to uvjeren sam, da će, kao prijašnja Izdanja, i ovo, što se odavno izčekivalo, dobro doći to učećoj se mladeži, to odraslim, koje dan danas to većma zanima potanje poznavanje ovih dvaju jezika.

Rim, na Ćirilovo 1901.
D. P.

Treće izdanje Parčićeva rječnika iz 1901. pretisnuto je 1995. godine u Zagrebu, s popratnim studijama Zlatka Vincea i Radoslava Katičića. Treće izdanje je u cijelosti digitalizirano na Sveučilištu u Osijeku i do-

Dragutin A. Parčić 1832. – 1902.
(fotografija je objavljena u: BOLONIĆ 1972)

stupno je putem mreže.[1] U Parčićevim rječnicima riječi su navođene bez oznaka naglasaka.

Nakon Parčićevih rječnika, prvi rječnik sličnog opsega objavljen je tek 1942. godine. Autor je hrvatski leksikograf, publicist i prevoditelj Ivan Andrović (1876. – 1954.), rodom iz Skradina.[2] Androvićev rječnik doživio

[1] PARČIĆ 2019.
[2] ANDROVIĆ 1943.

je i nekoliko kasnijih izdanja, a on kao uzor u svojem uvodu ne propušta spomenuti značaj Parčićeva rječnika iz 1901. godine.

Iz „Tablice pokraćenih riječi" na str. XI i XII Parčićeva rječnika mogu se vidjeti glavne struke koje pokriva ovaj rječnik: anatomija, staroslavenski jezik, arhitektura, aritmetika, astronomija, botanika, češki jezik, kemija, kirurgija, komercijala, diplomacija, eklezijastika, farmacija, filologija, filozofija, fizika, zemljopis, geometrija, grčki jezik, gramatika, talijanski jezik, pravne znanosti, logika, mađarski jezik, pomorske znanosti, matematika, mehanika, medicina, trgovina, vojne znanosti, mineralogija, mitologija, moralka, muzika, poezija, politika, retorika, ruski jezik, slovenski jezik, njemački jezik, teologija i veterinarstvo. U pokratama daje i razne gramatičke odrednice. Neobično je da u rječniku nema pojma skraćenice.

Na pripremi rječnika Parčiću su pomagali i njegovi kolege i prijatelji. Među njima je osobito važan bio don Mihovil Pavlinović koji mu je dostavio popis nešto više od 2000 riječi,[3] a u knjigu su unesene pod oznakom (P). U predgovoru Parčić navodi i pomoć Josipa Mrkice. Parčić obojicu spominje u predgovoru drugog izdanja svojeg rječnika.

Treba primijetiti da je izdavač Parčićeva rječnika bila izdavačka kuća *Narodni list*, koja je u Zadru izdavala i istoimene novine još od 1862. godine, najstarije novine u Hrvatskoj koje i danas postoje. U početku je izlazio na talijanskom jeziku, pod nazivom *Il Nazionale*, kao tjednik i polutjednik. Od 1876. te novine izlaze na hrvatskom jeziku te su odigrale važnu ulogu u spajanju tadašnje Dalmacije i Hrvatske.

U članku Julija Derossija navodi se o Parčićevim jezikoslovnim pregnućima sljedeće: „(...) Već u svojoj gramatici iz godine 1873. Parčić objavljuje 36 hrvatskih složenica – novo-tvorenica koje naziva 'složenice iz nekih znanosti i suvremenih izuma'. Tu su riječi brzojav, dalekozor, glasovir, kišobran, kolodvor, parobrod, perovođa, prirodopis, sitnozor (mikroskop), svjetlopis (fotografija), toplomjer, zemljopis, zemljovid i dr., dakle uglavnom riječi koje su se u dobrom dijelu zadržale do danas."[4]

[3] MARKOVIĆ 2011, gdje je naveden i popis tih riječi.
[4] DEROSSI 2003.

Vrijedi spomenuti da se August Šenoa (1838. – 1882.) u jednoj polemici objavljenoj u časopisu *Vienac* (1875., br. 15, str. 294) poziva na 2. izdanje Parčićeva rječnika.[5]

Hrvatska abeceda po Parčiću glasi ovako (u zagradama navodimo i odgovarajuće intervale stranica u Parčićevu rječniku):

A (1-7), B (7-55), C (56-66), Č (66-84), Ć (84-88), D (89-146), E (146-148), F (148-151), G (151-205), H (205-224), I (224-291), J (291-315), K (315-382), L (382-405), M (405-442), N (442-522), O (522-620), P (621-829), R (829-883), S (883-985), Š (985-1009), T (1009-1043), U (1043-1099), V (1099-1129), Z (1129-1188), Ž (1188-1201).

Ovdje je zanimljivo primijetiti da najveći broj riječi u Parčićevu rječniku započinje slovom P (na više od 200 str.!), zatim slovom O (na gotovo 100 str.), a najmanji broj riječi započinje slovom E (na samo 3 str.) i F (na 4 str.).

Slovo DJ se u rječniku ne nalazi kao posebno slovo abecede, nego se odgovarajući pojmovi nalaze pod D. U abecednom popisu nema niti LJ, NJ, DŽ (odgovarajuće riječi nalaze se pod slovima L, N i D). Slova Đ i đ uveo je Đuro Daničić (tj. Đorđe Popović) 1892. godine, ali Parčić ih, kao što vidimo, nije prihvatio.

Izbor iz prirodoznanstvene i matematičke terminologije

U Parčićevu *Hrvatsko-talijanskom rječniku* iz 1901. godine popisano je čak 1670 biljnih naziva (fitonima).[6] Među njima je gotovo 300 njih koje ne spominje Bogoslov Šulek, tj. oko petine ukupne građe. Navedimo neke od sorata voćaka čije je nazive Parčić prikupio za svoj rječnik:

Sorte trešanja: bisernjača, cjepika, cjepanica, hrdut, hrušta;

Sorte jabuka: avajlija, branica, gizdelinka, grahovljanka, kožnjača, kraljevička, mamula, parmenka, šerbetlija, tanjirača;

Sorte krušaka: gospojičica, jeribasma, jeribosna, kadumanka, kićenka, kvrgaja, lasinjka, likosava, mesnjačka, svilajica (u Parčićevu rječniku se nalazi i još jedna vrsta kruške: guzara; op. D. Ž.);

Sorte smokava: đonovica, gunjača, gunjanka, skorupica.[7]

[5] VINCE 1995, 545.
[6] Prema: VAJS 2003.
[7] Obrađene u: VAJS 2003.

Biljno nazivlje je u Parčićevu rječniku zastupljeno mnogo više nego što bi se očekivalo u jednom općem rječniku. Važnost rječnika je u tome što se nazivi biljaka navode prema izvornoj narodnoj uporabi.[8]

Navedimo još neke pojmove iz Parčićeva rječnika, a koji spadaju u biologiju i medicinu: Buboslovac – entomolog, Buboslovje – entomologija, Bubreg, Bubrežak, Bubrežast, Bubrežčić, Bubrežinac, Bubrežje, Bubrežni, Bubrežnjak, Ciepiti, Ciepljenje boginja, Ciepnja, Cviet (ali Cvjetić), Cvietak, Čbun – grm (ali ima i Žbun), Jetra, Jetrašća, Jetren, Jetrena mast, Jetrena trava, Jetrenica, Jetrenina, Jetrenjača, Jetrenjak, Jetrenka, Jetrica, Jetrna, Jetrnjak, Jetrobolan, Jetrobolja, Jetrokrv.

U Parčićevu rječniku nema pojmova enciklopedije i univerziteta, ali zato sadrži pojmove Sveučnik – enciklopedija (kao i Svaštoznanac – enciklopedist), Sveučilište (kao i Sveučilištni, ali nema sveučilišni).

Nekoliko pojmova iz područja astronomije (koje Parčić zove Zvjezdoznanstvom) i srodnih područja: Zvjezdar – astronom, Zvjezdogatalac – astrolog, Zvjezdogatnja – astrologija, Zvjezdoslovje – astrologija, Zvjezdozor – teleskop, Sunčevje – sunčev sistem, Suncopas – zodijak.

Pojam fizike glasi Naravoslovje, a fizičar je Naravoslovac. Pojam atmosfere (kao omotača oko Zemlje) je Parokrug. Danas se vrlo rijetko u hrvatskom jeziku čuje pojam Patvorba – falsifikat. Pojavljuje se i pojam Četak – atom (izvedeno vjerojatno od Početak ili Počelo – kemijski element).

Evo nekoliko pojmova iz raznih struka, među kojima ima vrlo zabavnih: Dušoslovje – psihologija, Dušoslovac – psiholog, Boljoslovje – patologija, Ćudoslovje – etika (ćud – ljudska narav), Lječboslovac – terapeut, Lučba – kemija, Lučbar – kemičar, Živcoslovje – neurologija, Živcobolja – neuroza, Rudolučba – metalurgija, Glasba, Glasbotvorac – kompozitor, Četrpojka ili Četveropjev – kvartet.

Navedimo i neke od pojmova iz elektrotehnike u Parčićevu rječniku: Munjina (elektricitet; pojam Munjina ima i mladi Nikola Tesla tijekom svojeg školovanja u Hrvatskoj od 1870. do 1873.,[9] Munjevnica – baterija, Munjilo – električni stroj, Munjokaz – elektroskop, Munjevan – električni, ali i Munjen – lud.

[8] Više podataka može se pronaći u: VAJS 2003.
[9] ŽUBRINIĆ 2018.

Pogledajmo nekoliko matematičkih naziva iz Parčićeva rječnika: Oloslovje – matematika (nema riječi matematika), od Olina – količina (taj pojam ima i Šulek), Ječan – pozitivan, Ječna olina – pozitivan broj (i Šulek), Niečan – negativan (nema niječan), ima i kod Šuleka, Oloslovac – matematičar, Četvorina – kvadrat (ali riječ kvadrat u Parčićevu rječniku ne postoji), Pačetvorina (ima i Pravokutnik), Podpona – hipotenuza pravokutnog trokuta (kod Šuleka – podpon, muškog roda), Ovjesnica – kateta pravokutnog trokuta, Krug, Pakrug – elipsa, Pakružnica – rub elipse, Kruglja – kugla, Pakruglja – elipsoid, Kugla, Kuglja, Polumjer, Polukruglja – polukugla, Hitnica – parabola, Sbroj – zbroj, Sbrojitba, Sbrajanje, Omjerobroj – logaritam, Slomak – razlomak, Odlomak – razlomak, Ulomak – razlomak, Razlomak – fragment, Šestdeset, Šestilo ili Šestar, Četverokutnik – tetraedar, Četverokut, Četverougao – tetraedar, Četvorac – tetraedar; kvadrat, Četvorba – kvadratura, Četvornjak – numero quadrato (kvadratni broj), Četvrtac – kvadrant, Činbenik – faktor, Bezkonačan, Množitba – množenje, Množitelj – multiplikator, Množtvo – skup, Lihi – neparni, Taki – parni, Samoistina – aksiom, Umnožak (pojma produkta nema u rječniku).

Evo još nekoliko matematičkih (i ekonomskih) termina: Četrkutnik – tetraedar, Četverostručiti – pomnožiti s četiri, Četvoriti – kvadrirati, Računarstvo – računovodstvo, Računar – računovođa, Računaljka – stroj za računanje, Računalo – tablica bilanciranja.

Na temelju navedenog Pitagorin bi poučak prema Parčićevu rječniku trebao glasiti ovako: *Četvoreni podpon pravokutnog trokuta jednak je sbroju četvorenih ovjesnica* (u današnjoj terminologiji: „kvadrat hipotenuze pravokutnog trokuta jednak je zbroju kvadrata kateta“).

Piši za oko, a govori za uho

Parčić u svojem *Rječniku hrvatsko-talijanskom* (3. izdanje iz 1901., Zadar) ima ovakve natuknice kojima jasno daje do znanja svoje pravopisne zasade (V. ovdje znači „vidi“): Otp..., V. Odp.; Isp..., V. Izp...; Isk..., V. Izk...; Raš..., V. Razš... Npr. Odpjevati, Odplivati, Odpočivati, Odpor, Odpornik, Odpozdraviti, Odpremnina, Odpuhati, Odpustiti, Izpričati, Izprika, Izprljati, Izprva, Izpružiti, Izpustiti, Izkaliti, Izkamčiti, Izkaz, Izkaznica, Izkeljiti, Izkesiti, Izkidati, Izkititi, Izključiti, Izključiv, Izkobeljati

Lijevo od drugog prozora odozgo (samostana sv. Marije u Glavotoku) nalazi se Parčićev sunčani sat. Skroz lijevo vidi se rub otoka Cresa, a u pozadini Istra oko Učke
(izvor: www.pinterest.com)

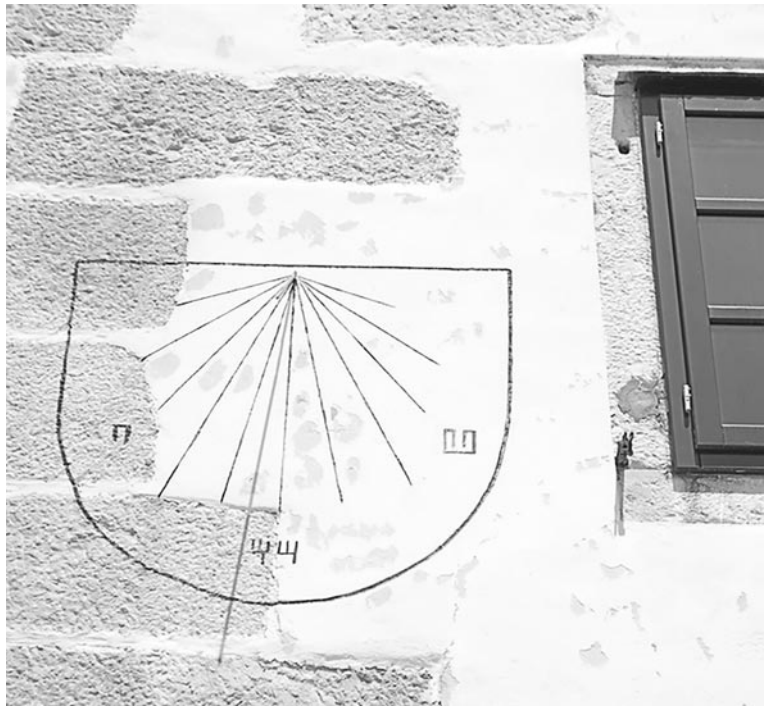
se, Izkopina, Izkrcavati, Izkupitelj, Izkusiti, Izkvariti ali i Izskočiti, Izsluženi, Izsmijati, Izstupiti, Izstrugati, Izštrcati, Iztaknuti, Iztaliti, Iztok, Iztopiti, Iztražiti, Iztući, Izzazvati (a ne „izazvati“), Izžmikati, Izžviždati (izvedeno od „žviždati“), Razširiti, Razštrkati.

Parčić umjesto „...džb...“ rabi „...čb...“, na primjer Učbenik, Učba (način učenja), Jednačba, Otačbina, Lučba (kemija, separacija).

Umjesto „...tp...“ rabi „...db...“, ako je riječ o složenici koja započinje s „pod...“. Štoviše, Parčić daje izričit naputak: Potp..., V. Podp. Na primjer Podpis, Podpomagati, Podpora, Podporanj, Podpun. Podsjećamo da pojam Podpis i danas u tom zapisu rabe Poljaci, Ukrajinci (pidpis), Rusi, Česi, čak i Slovenci, a nikako „potpis“. Umjesto „...db...“ rabi „tb“, ako to nalaže korijen prve riječi. Npr. Primjetba, Svatba, Zamjetba.

Umjesto „...tk...“ rabi „...dk...“ i, štoviše, daje natuknicu „Potk... V. Podk...“, npr. Podkova, Podkovica, Podkožiti se, Podkriepiti, Podkresati, Podkupiti. Neke riječi sa „Izs...“ su: Izseljenik, Izseliti, Izsijati, Izsijavati, Izsječak, Izsjeći, Izskočiti, Izsluženi, Izsmijati, Izspavati se, Izstrugati, Izsukati.

Spomenimo i neke riječi sa „Izt...“: Iztaknuti, Izteći, Iztjecati, Iztjerati, Iztočiti, Iztražiti, Iztući, Iztrunuti, Iztumačiti, Iztupiti. Još nekoliko primjera sa „Bezz...“ i „Bezž...“: Bezzakonje, Bezznačajan, Bezzub, Bezžen, Bezžični, Bezživotan.

Parčićev sunčani sat u samostanu sv. Marije u Glavotoku

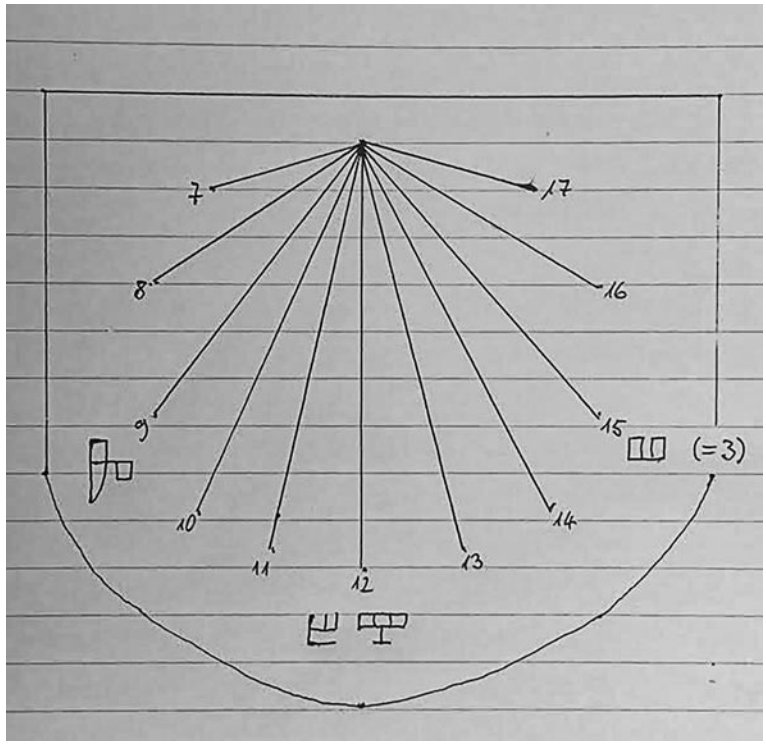
Parčić za „Suncobran“ kaže da je neologizam (novokovanica). Danas je ta riječ u hrvatskom jeziku sasvim uobičajeni izraz.

Poznato je da je Dragutin Antun Parčić izrađivao i sunčane satove, među inim i onaj koji se nalazi na vanjskom dijelu zida franjevačkog samostana sv. Marije u Glavotoku na otoku Krku (i u franjevačkom samostanu u gradu Krku). Parčić za sunčani sat u svojem rječniku rabi naziv Sunčanik.[10]

Za riječ „Zadužbina“ Parčić daje naputak „vidi Zadušbina“. Doista, korijen te riječi je „za dušu“, a ne „zadužiti“. Nevina riječ Zadušbina je i današnjim hrvatskim pravopisom bijedno unakažena promjenom „š“ u „ž“.

Uz pojam „Vježbati“ daje i riječ Vještba (ali upućuje na Vješba), iz koje je vidljivo da je korijen suvremenog pojma vježba zapravo vještina.

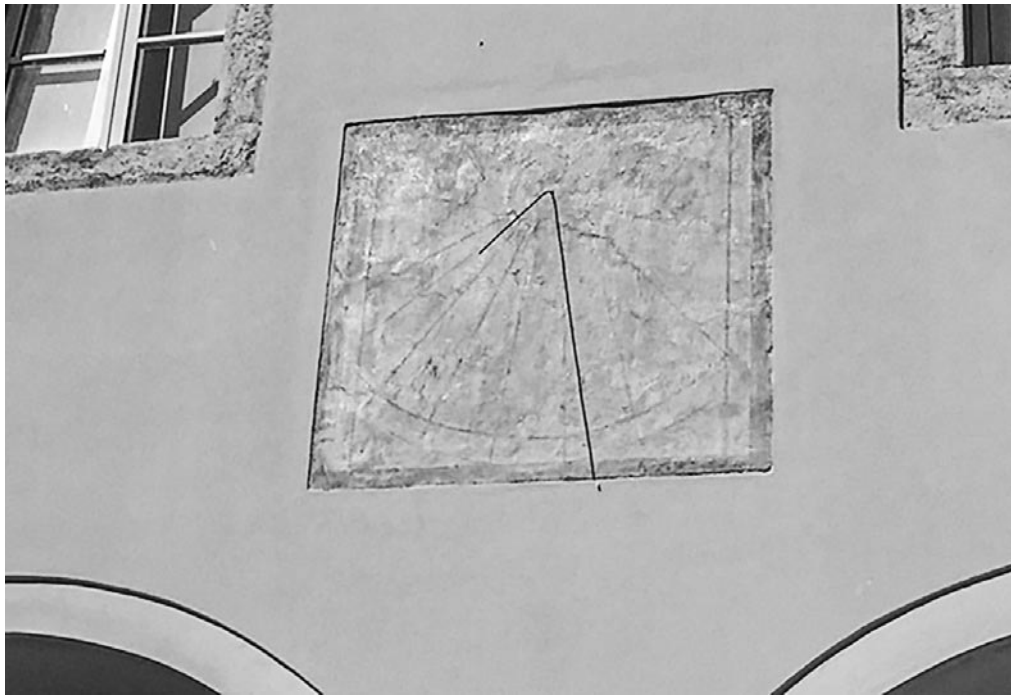
[10] Na slici se nalazi naš pokušaj rekonstrukcije izvornog Parčićeva sunčanika, složenog zajedno s Mirnom Lipovac tijekom konferencije u Glavotoku 2018. godine.

Naša je pretpostavka da je izvorni Parčićev sunčani sat u Glavotoku izgledao kao na gornjoj skici (napravljenoj u Glavotoku 2018. godine tijekom konferencije održane u povodu 550. obljetnice samostana). Moguće je da su iznad glagoljičkih slova izvorno dolazile titla, jer se radi o glagoljičkim brojkama. Pomoćnim arapskim brojkama označili smo odgovarajuće sate

Pojam Vješba se ipak čini nezgrapnim, jer kao da je izvedena iz riječi vješati, a ne iz vještine.

Prilažemo i zabavan popis više od šezdeset pojmova iz Parčićeva Rječnika hrvatsko-talijanskog, oblika „...prd...“: Laprdati, Naprdivati, Naprdjeti, Podprd, Podprdač, Podprdica, Podprdivati se, Podprdnuti se komu, Poprd, Poprdic, Poprdivati, Poprdjeti, Poprdljiv, Poprdnuti, Poprduša, Prda, Prdac, Prdačina, Prdačiti se, Prdaljica, Prdaljka, Prdalo, Prdavac, Prdec, Prdecati, Prdeknuti, Prdelj, Prdeljuska, Prdeljuskati, Prdeljusnuti, Prdeljuška, Prdenjak, Prdež, Prdjeti, Prdlati, Prdnjava, Prdnuti, Prdoležina, Prdonja, Prdosija, Prdov, Prdušja, Izprdak, Izprdeljuskati, Izprdjeti, Izprdnuti, Razprditi, Razprdnuti, Sprdalo, Sprdanca, Sprdaš, Sprdati, Sprdnja, Sprducati, Uprdjeti (koga), Usprdežio, Priprdjeti, Priprdivati, Uzprdecati se, Uzprdežiti se, Zaprdavati, Zaprdica, Za-

Parčićev sunčanik u franjevačkom samostanu u gradu Krku na istoimenom otoku. Jesu li nekada sati bili označeni glagoljičkim brojkama kao i kod Parčićeva sunčanika u Glavotoku?

prdivati, Zaprdjeti, Zaprdnut, Oprdica (sitnica), Oprdine, Oprduj! (gubi se!). Naravno, svaku od ovih riječi Parčić pedantno prevodi na talijanski, najčešće opisno.

U daljnjem tekstu koristimo strelicu -> na mjestima gdje Parčić čitatelja upućuje riječju V. (vidi) na prikladniju riječ. Inače, Parčić rabi pojam Strjelica.

Evo još nekoliko sadržajno različitih primjera iz Parčićeva rječnika: Ustmeno – usmeno (nema usmeno), Vanjkuš = Uzglavje = *Jastuk, Udadba -> Udatba -> Udaja, Udba (tal. nocumento) – šteta, nesreća (korijen riječi udba je – udes), Uručbeni, Uztrajati, Uztrčavati se, Uzporedba, Uzput, Uzporedno, Uzporediti, Uzpostaviti, Uztrajati, Vidoslovac – ideolog, Vjekopis, Vlasnik -> Vlastnik, Vlastništvo (a ne vlastničtvo, kao što bi se očekivalo), Vršitba (a ne vršidba).

U hrvatskom jeziku postoji malo poznati glazbeni pojam „Groktalice“. To su treperavo pjevane pjesme, gotovo zaboravljene u Hrvatskoj. U Par-

čićevu rječniku nalazimo Zagroktati -> Zagraktati (začudo, pojma groktalice nema, ali ima groktati), Groktati – treperavo pjevati (kao vrana ili gavran).

Ima i riječi Truhlo, Truhlež. Zanimljiv je i zgodan pojam Uklad – intarzija (od Klasti – staviti, uložiti). Riječ „zanimljiv" se nekada pisala bez lj (kao zanimiv je, primjerice, piše poznati hrvatski putopisac Dragutin Hirc), a Parčić dopušta obje mogućnosti: Zanimiv, Zanimljiv, Zanim(lj)ivost.

Pojam „pajdaš" dolazi kod Parčića u ovom obliku: Pajtaš (mađ.), ali i Pajdaš. Zgodan je pojam Žderanija (danas bismo rekli dernek), a i Želudačni (nema želudčani, a pogotovo ne želučani).

Tmica je riječ koja se kod naših kajkavaca piše i izgovara kao kmica. Doista, Tmica je pojam izvedan iz riječi Tama, a obje riječi (tj. tmica i kmica) znače isto. U Parčićevu rječniku postoji i riječ Kaj (imenica, tal. penimento – Kajanje). Neobično je da u rječniku nema riječi „kaj" za što, ali ima Ča.

Neke riječi koje danas započinju sa „Zb" Parčić piše sa „Sb": Sbirka, Sbilja, Zbog -> Sbog, Zbor -> Sbor, Sboriti, Sbornica, Sbjeg, Sbrajanje, Sbrka, Sdrobiti, Sdvojiti, Sbrka.

Ima još sličnih riječi: Sdrobiti, Sdružiti, Sgarište, Zglob -> Sglob, Zgaziti -> Sgaziti, Zgoda -> Sgoda, Zgužvati -> Sgužvati, Zgnječiti -> Sgnječiti, Zgrada -> Sgrada.

Danas pišemo sklonidba i slatkiš, a Parčić ovako: Sklonitba (značenje te riječi je deklinacija, izvedena od sklanjati), Sladkiš. Ima riječ Služkinja, ali nema sluškinja. Logično, jer korijen riječi Služkinja je služiti, a ne slušati. Riječ „srce" Parčić piše tvorbeno, tj. sa d: Sr(d)ce, Srdčan, Srdcolik.

Riječi koje počinju sa „GJ" ili „DJ" navedene su unutar početnih slova „G" i „D" (tj. „GJ" i „DJ" Parčić ne smatra posebnim slovima).

Parčić za pisanje turcizama daje ovakvu preporuku: *Dž... -> *Gj... Turcizmi su u rječniku označeni zvjezdicom, pa imamo: *Gjubar -> *Djubar, *Gjumbus – vesela buka, *Gjon – đon, potplat cipele, *Gjipati – skakati, *Gjezva (za kavu), *Gjerdan – biserna ogrlica, *Gjeram, *Gjuture – jeftino, na pogodbu, *Gjuvegija – zaručnik, *Sat – ura, *Kašika, *Gjonjati, *Mahramica, *Pekmez, *Džep (ima i Žep), itd. Jedna od rijetkih sitnih pogrešaka (očito lapsus) u tom golemom rječniku je Gjul – ruža, gdje ne-

dostaje zvjezdica za oznaku turcizma. Tu su i riječi Gjonjati – drjemuckati, Gjumbir (mađ.).

U Parčićevu rječniku se nalazi i danas malo poznata riječ Piždriti – piljiti. Od Tije Rumihe r. Radić (rodom iz Dubrovnika, moje učiteljice u drugom razredu osnovne škole) doznao sam za zaboravljeni dubrovački izraz „Šta piždriš kroz sfere?" – Što piljiš kroz naočale?). U rječniku nalazimo i riječi Piždrika – opojno vino, kao i Piždra – bludnica.

Primjeri za promjenu Zb -> Sb (naznačenu u rječniku) su Sbaciti, Sbijen, Sbilja, Sbirka, Sbiti se, Sbivati se, Sbjeg, Sbog, Sbornica, Sbornik, Sbirka, Sbilja, Sdrav, Sgrada, Sgodan, Sgranuti se, Sgražati, Sgrbiti, Sgroziti se, Sgrtati, Sgrušati. Dan je i naputak Zgodan -> Sgodan (itd.).

Nekoliko primjera riječi pisanih sa „ie": Poviest, Siečanj, Sievnuti, Smieh, Snieg, Slied (trag, stopa), Gniezdo, Podkriepiti, Podrietlo, Liečnik, Liečnica, Liečiti, Liečništvo, Mnienje, Oddieliti (doista: od-dieliti, a ne odieliti), Izpovied, Izciediti, Iztriebiti, Ciena, Ciepiti, Ciepljenje boginja, Ciepnja, Cviet (ali Cvjetić), Cvietak, Riečnik, Ciepiti, Ciepljenje boginja, Ciepnja, Cviet (ali Cvjetić), Cvietak itd.

Nekoliko riječi koje Parčić piše sa „čb": Svjedočba (od svjedok; ali Parčić piše Uredništvo, umjesto uredničtvo – od urednik), Jednačba, Učbenik, Uručbeni.

U rječniku se nalaze pojmovi koji i danas pobuđuju uzavrele rasprave, kao na primjer Satnik i Poglavnik. Potvrdu riječi Satnik imamo i puno prije Parčića, već u Vinodolskom zakoniku iz 1288., a nalazi se i u hrvatskom glagoljičkom prvotisku objavljenom 1483. godine. Riječ Poglavnik je također vrlo stara, a može se, na primjer, naći u poznatom tekstu Franje Črnka, tajnika znamenitog Nikole Zrinskoga (1508. – 1566.), pisanom 1566., u izrazu „poglavnik karšćanski" (tj. Sv. otac papa).

Pogledajmo neke riječi koje počinju sa „Raz...": Razkomadati, Razkokodakati se, Razkorak, Razkršće, Razpad, Razpaliti se, Razpelo, Razpirati se, Razplakati se, Razplesti, Razpored, Razprava, Razsad, Razsap, Razseliti, Razsijan, Razsipnik, Razsjeklina, Razsrditi se, Razstanak, Razstava, Razsuti, Razsvjeta, Razširiti, Raztezati, Raztjerati, Raztopiti, Razumiv, Razžalostiti koga, Razžariti, Razžestiti se.

Imamo također Rodoljubje, Raskol (a ne razkol), Razdobje, Razdraživ (ne razdražljiv), Razkalašen, Razkinuti, Piknja – točka (rus.) – držimo da

to ipak nije rusizam, Pjeneznica – kasa, Podtaknuti -> Potaknuti, Podticati -> Poticati, Posljedak, Posljedica, Nuždan, Nuž(d)nik, Plitva – tal. pinna (peraja), Podkova, Podkriepiti, Podpora, Razstaviti, Obćinstvo, Obćina, Obćenit, Obesp.. -> Obezp...

Evo nekoliko primjera za naputak Otk... -> Odk...: Odkaz, Odkinut, Odkopčati, Odključati, Odkupiti, Odploviti, Odpor. Daje i razne druge, vrlo općenite naputke: Obesp.. -> Obezp..., Opč... -> Obč... (na primjer, Obćinstvo, Obćina, Obćenit), Opć... -> Obć..., itd. Parčićev rječnik ima primjere sa „Izč...“ i „Izć...“, kao što su Izčitati, Izčekivati, Izćuškati, ali začudo nema natuknice Išč... -> Izč..., Išć... -> Izć...

Parčić piše Otac, O(t)ca, Otci (oci pl.), Otačbina, O(t)čevina. Zatim Nadkriliti (a ne natkriliti), Nadpis itd. Značenje gotovo izgubljene riječi Nebog (pridjev) je siromašan, neveseo, a kao imenica, Nebog znači idol. Nalazimo i riječi Nuždan, Nuž(d)nik (umjesto nužnik, danas je češća riječ toalet).

U Parčićevu rječniku nalazi se i stara hrvatska riječ Ljaguška – vrsta žabe, danas potpuno zaboravljena, koja međutim postoji u ruskom i ukrajinskom jeziku u značenju žabe.

U Parčićevu rječniku naići ćemo i na iznenađujuću grupu riječi s dvostrukim d: Oddvojiti, Oddieliti, Oddavna, Oddužiti.

Danas nam neobično djeluju Parčićevi naputci kao što su: Doista -> Doisto, Naseobina -> Naselba (pa odatle i Naselbina), Krijumčariti -> Kriomčariti (od kriomice), Vijoriti se -> Vihoriti se, Izprika -> Izpriča, Marama -> Mahrama (*Mahramica), Glista -> Gljista, Gozba -> Gostba, Dvojci -> Dvojak (blizanci), Društvo -> Družtvo, Čuvstvo -> Čustvo (osjećaj), Bazga -> Bazag (sic!), Tvrtka -> Tvrdka, Zbogom -> Sbogom (pozdrav, tj. „s Bogom“), Zloporaba -> Zloraba, Ženidba -> Ženitba, Istok -> Iztok (također i Iztočiti), Kazna -> Kazan (sic!), Rubje (-blje) -> Rubenina, Muški -> Mužki (te zbog toga piše Mužkarac), Nozdrva -> Nosdrva, Žmukljariti -> Šmukljariti (ima i Šmukljar), Porieklo -> Podrietlo, Raspra -> Razpra, Rasipati -> Razsipati itd.

U Parčićevu rječniku nećete naći riječ „obrambeni“, nego Obranbeni (izvedeno iz riječi obrana). Također daje naputak Obramba -> Obranba (ali ima i riječ obrana).

U rječniku nalazimo riječi Opazka (-ska), Uručba, Uručbeni, Ako prem – iako, Razsol, Razstanak, Razsvjeta, Listnica, Ljetoslovje – kronologija, Krunitba.

Riječ Kvečati (Kveknutije) korijen je izraza „kvekajučie čeda", koji se nalazi u znamenitom zapisu popa Martinca u Novljanskom drugom brevijaru, pisanom glagoljicom i dovršenom 1495. godine.

U Parčićevu rječniku nalazi se velika grupa riječi koje započinju sa „Iz..." umjesto sa „is..." kao danas, na primjer: Izsisati, Izciediti, Izcuriti, Izčašiti, Izčeprkati, Izčupati, Izćuškati, Izfućakti, Izkaliti, popiti naizkap, Izkašljati, Izkaz, Izkaznica, Izkočiti, Izkidati, Izkititi, Izkočiti, Izkrati se, Izkrcati se, Izkusiti, Izpariti, Izpisati, Izplakati, Izplata, Izplesti, Izporučiti, Izpovied, Izpratiti, Izprazniti, Izpredavati, Izprekidan, Izpripovijedati, Izpravljati, Izprsiti se, Izpuhati se, Izpuniti, Izsmijati, Izsjeći, Izseliti, Izsmjehivati, Izpavati se, Izstrugati, Izšarati, Iztisnuti, iztjecati, Iztraživati, Iztriebiti, Iztrošiti, Iztući, Izžmikati.

U rječniku nalazimo i imena padeža, vjerojatno preuzetih iz ruskoga jezika: Imeniteljni – nominativ, Roditeljni – genitiv, Dateljni – dativ, Tvoriteljni – instrumental. Začudo, viniteljni padež u ruskom jeziku, tj. akuzativ, pod tim nazivom u rječniku ne postoji, kao ni predložni (lokativ), pa ni vokativ. Nema sumnje da u rječniku postoje nazivi za akuzativ, vokativ i lokativ, ali nisam ih uspio naći. Trebalo bi pogledati Parčićev Talijansko-hrvatski rječnik objavljen u Zadru 1868. ili onaj tiskan u Senju 1887. godine.

Navedimo još nekoliko primjera: Gla(d)čalo, Gnjezdo -> Gniezdo, Gostba – gozba, Grizti (umjesto gristi), Groždje (umjesto grožđe – naime đ se u rječniku ne rabi), Harnost – Zahvalnost, Davorija – vojna glasba; turska glasba, Davor – bog rata (Marte), Dvopiknja – dvotočka (od Piknja – točka), Dvotočka, Čovječtvo (a ne čovještvo), Čovjekoljubje – filantropija, Rodoljubje. Riječ Čreda znači red, ali i poredak, a bliske su joj ruske riječi čered', čeredovanie i očered'.

U Parčićevu rječniku naći ćemo i riječ Črmalj – crvena zemlja. Ta riječ očevidno ima veze s pojmom Črmna Gora (Crvena Gora), koja prema tumačenju Vjekoslava Klaića prethodi nazivu Crna Gora.[11] Tome u prilog

[11] KLAIĆ 1927, 117-119.

govori i albanski naziv za planinu Kući, jer na albanskom riječ kuć znači crven. To su prema tumačenju Vjekoslava Klaića posljedice postojanja nekadašnje Crvene Hrvatske, a Crnogorci su zapravo Črmnogorci.

Imamo riječi Glad(č)alo, pri čemu u Parčićevu rječniku nema pegle. Riječ Čvrčak znači cvrčak. Spomenimo i riječ Cmrk – sisaljka (pumpa), koja se u hrvatskom jeziku pojavljuje i kao prezime, te Cmrkač – vatrogasac.

Neobično je da Parčić nema riječ „nisko" (niti nizko), ali ima Nizok i Nizkoća.

Evo jedne grupe riječi koje počinju sa „Bez...": Bezcjenje, Bezsmrtan, Bezsraman, Bezzakonje, Bezzub, Bežžen (vjerojatno odatle potječe i prezime Bežen), Bezživotan, Bezznačajan. U rječniku se nalazi i riječ Ajme – ahimè (potječe iz talijanskog, a u uporabi je i na Korzici).

U Parčićevu rječniku naći ćemo i jednu problematičnu tvrdnju. Pojam Šokac je na talijanskom jeziku objašnjen kao „Srbin katoličke vjere". Tu je definiciju Parčić nekritički preuzeo od Vuka Karadžića koju je on širio zajedno s Pavelom Jozefom Šafárikom.[12]

U knjizi ćemo naći rječ Hljebčić, koju imamo i danas. Nije li to ljepše vidjeti nego „hljepčić"? U rječniku se, osim Hljeb, može naći i riječ Hljep – brana za vodu. Prema tome, Hljebčić i Hljepčić su riječi potpuno različitih značenja.

Na posljednjoj, 1237. stranici Parčićeva rječnika naći ćemo riječ Svrha, čije jedno od dvaju značenja je Konac, kao što je u samom rječniku objašnjeno na str. 984. Danas je to značenje riječi svrha u hrvatskom jeziku izgubljeno.

Zaključak

Do sada su na temu Parčićeva rada objavljene dvije doktorske disertacije.[13] Očekujemo da će se u budućnosti pojaviti barem jedna disertacija s temom Parčićeva hrvatsko-talijanskog rječnika objavljenog u Zadru 1901. godine.

[12] Zahvaljujem dr. sc. Robertu Skenderoviću s Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu na ovom objašnjenju (SKENDEROVIĆ 2018).

[13] MORIĆ-MOHOROVIČIĆ 2014 (i kao monografija: MORIĆ-MOHOROVIČIĆ 2024); BLAŽEVIĆ KREZIĆ 2016 (i kao monografija: BLAŽEVIĆ KREZIĆ 2020).

Pretisak trećeg izdanja Parčićeva hrvatsko-talijanskog rječnika objavljenog 1901. u Zadru tiskan je u Zagrebu 1995. godine.[14] Taj je pretisak dopunjen vrijednom studijom o životu i leksikografskome radu Dragutina Antuna Parčića koju je napisao Zlatko Vince.[15]

Na omotu spomenutog pretiska nalaze se sljedeće značajne riječi Radoslava Katičića: „(...) Veliko Parčićevo leksikografsko djelo potisnula je filološka škola hrvatskih sljedbenika Vuka Karadžića posve u stranu. Tako je bilo i s drugim stupovima izgradnje hrvatskoga književnoga jezika u prošlome stoljeću. No, dok se Šulekovo ime u nekim prilikama ipak redovito spominjalo, Parčić je sasvim neopravdano potisnut u gotovo potpun zaborav. Pretisak rječnika kojim je on okrunio svoje leksikografsko djelo, predstavlja stoga i ponovno stjecanje zametnutog jezičnog blaga i bjelodanu potkrepu prešućivane i iskrivljavane povijesti hrvatskoga jezika u ne tako davnu i za našu sadašnjost relevantnom razdoblju [pisano 1995., op. D. Ž.]. To je bitno obogaćenje, otvara temeljna pitanja koja su se kroz sada već blizu sto godina stalnim pritiskom htjela skinuti s dnevnoga reda jezične rasprave i potisnuti iz obzorja jezične kulture, dokumentira zanemarenu puninu hrvatske jezične izražajnosti, potvrđuje zanemarenu povijest. (...) Radoslav Katičić“.[16]

U pogovoru pretiska, koji je pisao Zlatko Vince, citirajmo sljedeća dva odlomka: „Parčićev prinos hrvatskoj leksikografiji tek će valjati vrednovati. Nesumnjivo, on je znatan i opsegom i kakvoćom. Bez obzira na prethodnike i uzore, njegovo je djelo rezultat vlastitog strpljivog i samozatajnog zidanja kuće riječi hrvatskoga jezika“.[17] Mirku Tomasoviću Parčić „otključava riznicu hrvatskoga leksika, bilježi riječi kojih u drugim rječnicima nema, dovitljivo uz talijanske izraze otvara sinonimska polja, uočuje stilske razlikovnosti, štuje svekoliko hrvatsko jezično blago, knjiško i pučko, ne podvrgava se kruto novouspostavljenomu štokavskomu standardu. Užitak je pratiti njegovu leksičku razvedenost.“[18]

U vrijednoj monografiji Igor Gostla (1998.) dana je visoka ocjena Parčićevih pregnuća: „(...) Kraj svega svoga leksičkoga obilja i stilske raz-

[14] PARČIĆ 1995.
[15] VINCE 1995.
[16] PARČIĆ 1995 (omot).
[17] VINCE 1995, 1274.
[18] VINCE 1995, 1275.

nolikosti Parčićevo leksikografsko djelo ne bijaše dovoljno proučeno, stog i nedovoljno poznato u slavističkim, a navlastito kroatističkim krugovima. Uzroci zanemarivanja toga hrvatskoga leksikografskoga nasljeđa izvanjezične su, tj. političke naravi, te stoje u najužoj vezi s preferiranjem i protežiranjem hrvatske vukovske jezikoslovne tradicije, a za volju objedinjavajuće ideologije jugoslavenstva. I kraj svega svoga opusa i važnosti, Parčićev prinos ostaje, na žalost, i dandanas nedovoljno proučen i vrednovan. (...) Rječnici Dragutina Antuna Parčića posljedak su strpljiva i samozatajna rada na njivi hrvatskoga jezikoslovlja. Temeljeći se na pet stoljeća dugoj i bogatoj hrvatskoj leksikografskoj tradiciji, oni su neiscrpno vrelo starijega hrvatskoga leksičkoga fonda: rječničko blago nedovoljno poznatih riječi i tezaurus dobro sročenih kovanica. Kao edukativna građa, ali i dokument vremena i prostora, Parčićevi rječnici snažan su odgojno-obrazovni i civilizacijski prodor i utjecaj. (...) Čitatelju možemo predložiti jednu malu *vještbu*: uzmite bilo koju knjigu ili članak na hrvatskom jeziku i razmislite kako bi pojedine riječi i rečenice napisao Parčić.“[19]

[19] GOSTL 1998, 165-166.

LITERATURA

ANDROVIĆ, Ivan, *Dizionario italiano-croato / Talijansko-hrvatski rječnik*, Zagreb: Nakladnik dr. Vinko Esih, 1938. (drugo izdanje 1944.)

BLAŽEVIĆ KREZIĆ, Vera, *Jezik* Misala *Dragutina Antuna Parčića*, doktorski rad, mentori: prof. dr. sc. Mateo Žagar i izv. prof. dr. sc. Milica Lukić, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet – Poslijediplomski doktorski studij medievistike, 2016.

BLAŽEVIĆ KREZIĆ, Vera, *Književnimi radnjami za Crkvu i Domovinu. O novocrkvenoslavenskome jeziku* Parčićeva misala *iz 1893*., Zagreb: Matica hrvatska (Hrvatska jezična baština. Novi niz), 2020.

BOLONIĆ, Mihovil, O životu i radu Dragutina A. Parčića (U povodu 70. obljetnice smrti), *Bogoslovska smotra* XLII (1972) 4: 413-433.

BRLOBAŠ, Željka, Gramatičke odrednice u *Rječniku hrvatsko-talijanskom* (1901) Dragutina Parčića, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29 (2003), 9-20.

DEROSSI, Julije, Pogledi Dragutina Antuna Parčića na hrvatski jezik i pravopis, *Jezik* 50 (2003) 2: 42-47.

GOSTL, Igor, *Dragutin Antun Parčić*, Zagreb: Matica hrvatska (Mala knjižnica Matice hrvatske. Novi niz, kolo VIII., knj. 47), 1998.

KLAIĆ, Vjekoslav, Crvena Hrvatska i Crvena Rusija, *Hrvatsko kolo* VIII (1927): 112-134.

LIPOVAC, Mirna – ŽUBRINIĆ, Darko, Dragutin Antun Parčić – znameniti hrvatski leksikograf i glagoljaš, *Nova Istra* 57 (2017) 3: 56-83.

MARKOVIĆ, Ivan, Mihovil Pavlinović i Dragutin A. Parčić – još jedna plodna veza iz 19. stoljeća, *Filologija* 56 (2011): 51-81.

MORIĆ-MOHOROVIČIĆ, Borana, *Gramatičar Dragutin Antun Parčić*, doktorska disertacija, mentor: prof. dr. sc. Diana Stolac, Rijeka: Sveučilište u Rijeci - Filozofski fakultet, 2014.

MORIĆ-MOHOROVIČIĆ, Borana, Rukopisna slovnica talijanskoga jezika Dragutina Antuna Parčića, *Fluminensia* 27 (2015) 1: 25-36.

MORIĆ-MOHOROVIČIĆ, Borana, *Gramatičar i leksikograf Dragutin Antun Parčić*, Zagreb – Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada, Sveučilište u Rijeci - Filozofski fakultet, 2024.

PARČIĆ, Dragutin Antun, *Riečnik ilirsko-talianski / polag najnovijih izvorah sastavio ga o. ~*, Zadar: Petar Abelić knjigar-izdavatelj, 1858.

PARČIĆ, Dragutin Antun, *Rječnik talijansko-slovinski (hrvatski) – Vocabolario italiano-slavo (ilirico)*, Zadar: Braća Battara, 1868.

PARČIĆ, Dragutin Antun, *Rukopisna slovnica talijanskoga jezika*, (rukopis u Biskupskom arhivu u Krku).

PARČIĆ, Dragutin Antun, *Vocabolario slavo-italiano – Rječnik slovinsko-talijanski*, Zadar: Fratelli Battara, 1874.

PARČIĆ, Dragutin Antun, *Grammatica della lingua slava* (*ilirica*) di C. A. Parčić, canonico dell'insigne Collegiata di S. Girolamo in Roma. Seconda edizione notevolmente accresciuta ed emendata secondo i piani d' insegnamento, Zara: Spiridione Artale Libr. Edit., 1878.

PARČIĆ, Dragutin Antun, *Rječnik talijansko-slovinski* (*hrvatski*) / priredio ga za tisak Dragutin A. Parčić, Senj: Tisak i naklada H. Luster, 1887. (Senj: Hreljanović, 1908.)

PARČIĆ, Dragutin Antun, *Vocabolario croato-italiano* / compilato per cura di Carlo A. Parčić, Zadar: Tipografia editrice Narodni list, 1901.

PARČIĆ, Dragutin A. / PARČIĆ, Carlo A., *Vocabolario croato-italiano.* Compilato per cura di ~ / *Rječnik hrvatsko-talijanski.* Pripravio ga za tisak ~, (Faks. pretisak izd. iz 1901.), Zagreb: ArTresor studio (Oživljena baština, knj. 1), 1995.

PARČIĆ, Dragutin Antun, digitalizirano treće izdanje Parčićeva rječnika (Sveučilište u Osijeku), http://sokrat.ffos.hr/knjiznica/parcic/ (pristupljeno 5. 6. 2019.).

PAVLETIĆ, Helena, Frazemi u Parčićevu *Hrvatsko-talijanskom rječniku*, *Fluminensia* 17 (2005) 1: 13-21.

PUTANEC, Valentin, Ocjena prinosa rječnika Dragutina Parčića (1832-1902) hrvatskoj leksikologiji, *Zadarska smotra* XLII (1993) 3: 89-92.

SAMARDŽIJA, Marko, *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, (drugo, prošireno izdanje), Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2004.

SKENDEROVIĆ, Robert, osobna informacija, Zagreb, 2018.

STOLAC, Diana – MORIĆ-MOHOROVIČIĆ, Borana, Pomorsko nazivlje u rječnicima Dragutina Antuna Parčića i Adolfa Bratoljuba Klaića, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik* 40 (2014) 2: 381-395.

TABAČEK, Marina, *Dragutin Antun Parčić kao leksikograf*, diplomski rad, mentor: prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera - Filozofski fakultet, Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti, 2012.

TURK, Marija, Hrvatski prijevodni ekvivalenti stručnog nazivlja u Parčićevim rječnicima, *Fluminensia* 18 (2006) 1: 41-51.

TURK, Marija, Stranojezični elementi u rječnicima Dragutina Parčića, *Filologija* 59 (2012): 195-205.

VAJS, Nada, Fitonimija u Parčićevu *Rječniku hrvatsko-talijanskome* iz 1901., *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29 (2003) 1: 339-353.

VINCE, Zlatko, D. A. Parčić kao leksikograf, *Zadarska smotra* XLII (1993) 3: 79-88.

VINCE, Zlatko, *Leksikograf Dragutin Parčić u svojem vremenu*, u: Dodatak pretisku: PARČIĆ, Dragutin A. / PARČIĆ, Carlo A., *Vocabolario croato-italiano.* Compilato per cura di ~ / *Rječnik hrvatsko-talijanski.* Pripravio ga za tisak ~, (Faks. pretisak izd. iz 1901.), Zagreb: ArTresor studio (Oživljena baština, knj. 1), 1995., 1241-1276.

VINCE, Zlatko, *Putovima hrvatskoga književnog jezika. Lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora*, ur. Josip BRATULIĆ i Stjepan DAMJANOVIĆ, (3. dopunjeno izdanje), Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 2002.

VLASTELIĆ, Anastazija, Parčićevo sintaktičko nazivlje – u kontekstu sintaktičkoga nazivlja hrvatskih gramatika druge polovice 19. stoljeća. *Filologija* 56 (2011): 159-175.

ŽUBRINIĆ, Darko, Nastava hrvatskog jezika, matematike i fizike tijekom školovanja Nikole Tesle u Hrvatskoj, u: *Povijest i filozofija tehnike* 7 / Radovi EDZ sekcije 2018. godine, ur. Zvonko BENČIĆ, Zagreb: Kiklos – krug knjige, 2018., 293-317.

Darko ŽUBRINIĆ

Dragutin Antun Parčić and his *Rječnik hrvatsko-talijanski* (*Croatian–Italian Dictionary*) from 1903

Summary

Rječnik hrvatsko-talijanski (*Croatian–Italian Dictionary*) by the prominent Croatian lexicographer, linguist, Glagolitic scholar, and photographer Dragutin Antun Parčić (Vrbnik, 1832 – Rome, 1902), published in Zadar in 1901, is one of the most important sources for the knowledge and study of the Croatian language. Written in a moderately derivational orthography, this dictionary provides guidelines for the development of the Croatian language and spelling in harmony with the developed cultures of the Western European sphere, including the Slavic one. It contains around 90,000 words, many of which have already fallen into oblivion today. Parčić opposed the principle "write as you speak," which he considered unclear and unstable. His principle was "write for the eye, and speak for the ear," which is why he was close to the Zagreb Philological School. This dictionary is the result of his forty years of arduous work. To this day (i.e., until 2019), the dictionary has not yet been fully treated in a comprehensive monographic study. Although two doctoral dissertations have already been published on Parčić's versatile work in other fields (one in the area of Croatian grammar and another on the language of Parčić's Glagolitic missal from 1893), there is still not a single dissertation devoted to his monumental Croatian–Italian dictionary. There are individual articles that address this dictionary from the perspectives of narrower disciplines, for example from the viewpoints of philology, botany, and maritime studies. Radoslav Katičić says of Parčić's dictionary that it "opens fundamental questions which, for nearly a hundred years now, have been continually pushed aside from the agenda of linguistic debate and removed from the horizon of linguistic culture; it documents a neglected fullness of Croatian linguistic expressiveness and confirms a neglected history." According to Zlatko Vince, "Parčić's contribution

to Croatian lexicography still awaits proper evaluation." Igor Gostl holds a similar view: "Despite all its lexical richness and stylistic diversity, Parčić's lexicographic work was not sufficiently studied and therefore remained insufficiently known in Slavic, and especially Croatian, scholarly circles. The reasons for the neglect of this Croatian lexicographic heritage are extralinguistic, that is, political in nature, and are closely connected with the preference for and promotion of the Croatian Vukovian linguistic tradition, in the name of the unifying ideology of Yugoslavism. Despite the entirety of his opus and its importance, Parčić's contribution remains, unfortunately, insufficiently researched and evaluated even today."

Keywords: Dragutin Antun Parčić, Carlo A. Parčić, *Vocabolario croato-italiano*, *Rječnik hrvatsko-talijanski*, Zadar, *Narodni list*, lexicography, Croatian orthography.